

Baksteen in de maag, steengruis in de nieren

TOM DAEMS*

De beleidsnota Justitie en het Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden

Het stond in de sterren geschreven dat de strafuitvoering een prioriteit zou worden binnen Ieterme I. De CD&V had in de aanloop naar de parlementsverkiezingen van 10 juni 2007 fors ingezet op dit thema. Zo stond in het SOS-plan voor Justitie de intentie voorop om op een termijn van twee jaar 1500 cellen bij te bouwen.¹ Na een bewogen politieke zomer, herfst en winter kon de nieuwe ploeg in maart 2008 van start gaan. Binnen de regering Ieterme I kregen de christen-democraten terug de leiding over Justitie. De nieuwe minister Jo Vandeuren, die zich al had kunnen warmlopen binnen de interim-regering Verhofstadt III, werd bevestigd in zijn functie en mag - op voorwaarde dat andere politieke dossiers geen roet in het eten gooien althans - de rest van de legislatuur uitdoen. Terwijl het regeerakkoord van 18 maart 2008 vrij vaag was over de plannen met Justitie² zette de nieuwe minister snel orde op zaken. Begin april werd de nieuwe beleidsnota Justitie voorgesteld.³ Wat later volgde het Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden.⁴ In deze forumbijdrage geven we een eerste commentaar bij de plannen van Justitie. We beginnen met een kort inhoudelijk overzicht.

BOUWEN AAN EEN GELOOFWAARDIGE STRAFUITVOERING

Het regeerakkoord van 18 maart 2008 spreekt over een 'geloofwaardige strafuitvoering' en het is ook onder die noemer dat de nieuwe plannen voor Justitie vorm krijgen. In het Masterplan 2008-2012 wordt volgende omschrijving gegeven: "Een geloofwaardige strafuitvoering betekent dat straffen die uitgesproken worden ook, meteen, op een correcte manier, van toepassing zijn, dat er geen wachttijden zijn, geen periodes van strafeloosheid, en dat er een professionele opvolging is en dus controle op de uitvoering van de straf, dat er transparantie is voor dader en slachtoffer over de strafuitvoering."⁵ In de beleidsnota wordt de figuur van de veiligheidsketen gebruikt om één en ander aanschouwelijk te maken: "De schakels van deze keten zijn preventie, opsporing en vervolging, rechtspraak en een geloofwaardige strafuitvoering die de vorm kan aannemen van gevangenisstraf, maar ook van alternatieve straffen."⁶ Elk van de schakels is

* Postdoctoraal onderzoeker Onderzoeksfonds K.U.Leuven, Instituut voor Strafrecht & Leuven Instituut voor Criminologie (LINC), e-mail: Tom.daems@law.kuleuven.be.

¹ CD&V, *SOS-plan voor Justitie*, 20 april 2007, 13p.

² T. Daems, "Vlinder, adelaar of platgetrapte kikker? De Rorschachtest van Ieterme I", *Vigiles. Tijdschrift voor Politierecht*, 2008, afl. 2, te verschijnen.

³ Algemene beleidsnota van de minister van Justitie, *Parl. St. Kamer 2007-2008*, nr. 0995/003.

⁴ Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden http://presscenter.org/modules/pressrelease-cmr/library/nl/4bdf82e81c1487d29e90ebd24497b70/Masterplan20082012_prod.doc

⁵ Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden, 1.

⁶ Algemene beleidsnota van de minister van Justitie, *Parl. St. Kamer 2007-2008*, nr. 0995/003, 3.

belangrijk, zo wordt gesteld, maar niettemin verdient de strafuitvoering bijzondere aandacht: "Het meest dringend is de strafuitvoering: de gevangenen zijn overbevolkt."⁷ Daarenboven stelt de nota dat zolang de nodige randvoorwaarden niet vervuld zijn - in het bijzonder een uitbreiding van de opsluitingscapaciteit - een aantal van de recent gestemde wetten niet in werking kunnen treden. Het is tegen deze achtergrond dat het actieplan voor een geloofwaardige strafuitvoering vorm wordt gegeven. Het omvat vijftien aandachtspunten. We vatten ze hier bondig samen.

Eén. Op korte termijn zullen een aantal maatregelen genomen worden om de tenuitvoerlegging van de straffen door het openbaar ministerie te verbeteren. Zo zal o.m. de strafuitvoering binnen het College van procureurs-generaal als een bijzondere portefeuilleactiviteit aan één procureur-generaal worden toebedeeld. De diensten van het College en van de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid zullen een verslag samenstellen over de effectiviteit van de strafuitvoering. Verder is er sprake van boordtabellen die gebruikt zullen worden bij de opvolging van de uitvoering van de straffen.

Twee. De gevangenis capaciteit wordt gerenoveerd en uitgebreid. Er is sprake van een structureel tekort van 1500 cellen. In samenwerking met de Regie der Gebouwen wordt een investeringsprogramma op poten gezet. Het omvat vier grote actiepunten: een renovatieprogramma zodat verloren capaciteit kan herwonnen worden; de bouw van nieuwe cellen op reeds bestaande sites; de bouw van bijkomende gevangenen; en renovatie in het licht van een veilige en humane detentie.

Drie. Het elektronisch toezicht moet opnieuw efficiënt en doeltreffend ingeschakeld kunnen worden als alternatief voor de tenuitvoerlegging van de vrijheidsberovende straf. Er wordt ook in een verdere uitbreiding voorzien. De beleidsnota kondigt een reeks maatregelen aan die er vooral op gericht zijn om de naleving van het programma beter te controleren en zonodig op te treden. Het Nationaal Centrum voor Elektronisch Toezicht zal opnieuw meer slagkracht krijgen en een meer centrale rol vervullen bij de uitvoering. Er wordt een studie beloofd die zou nagaan of - en zo ja hoe - elektronisch toezicht als alternatief voor de voorlopige hechtenis en als autonome straf kan aangewend worden.

Vier. De minister wil de zogenaamde straffeloosheid terugdringen die voortvloeit uit het gegeven dat kortgestraften soms maanden in strafonderbreking gaan alvorens een enkelband te krijgen. De inwerkingtreding van de bepalingen in de wet op de externe rechtspositie die betrekking hebben op straffen tot 3 jaar, wordt uitgesteld. Ministeriële omzendbrieven en dienstorders worden aangepast zodat het elektronisch toezicht op krachtdadige en doeltreffende wijze kan worden georganiseerd.

Vijf. Er zal verder geïnvesteerd worden in de werkstraf. Het huidige versnipperde en ingewikkelde subsidiesysteem moet plaats ruimen voor een uniform, transparant en modern subsidiesysteem. Er zal werk gemaakt worden van het juridisch statuut van de werkgestrafte inzake welzijn op het werk. Verder plant men om het bij wet voorziene overlegplatform op te richten.

Zes. De verdere implementatie van de Basiswet wordt uitgesteld. Men wil voorrang geven aan de verfijning of aanpassing aan de reële situatie van een aantal punten die reeds in werking zijn getreden. Het gaat daarbij om de tuchtprocedure, de fouillering en het gebruik van dwangmiddelen.

Zeven. Er worden aanpassingen gepland in de regelgeving rond de externe rechtspositie. Er komt een overlegplatform en de geografische opdeling van de strafuitvoeringsrechtbanken wordt herbekeken. Ook zal de strafwet aangepast worden zodat de

⁷ *Ibid.*, 3.

bodemrechter de mogelijkheid krijgt om bij bepaalde zeer ernstige misdrijven het minimale gedeelte te bepalen dat sowieso moet uitgeboet worden en dat ligt tussen 1/3e en 2/3e van de hoofdstraf. De uitbreiding van de bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechtbanken tot de terbeschikkingstelling wordt uitgesteld tot 2009, uiterlijk begin 2010.

Acht. Geïnterneerden zullen beter begeleid worden. Zo zal men pogen om de doorstroming naar het externe zorgcircuit soepeler te doen verlopen via de aanwerving van zorgcoördinatoren. Er komt een verruiming van de opvangcapaciteit in het externe forensische circuit. In Vlaanderen zullen nieuwe instellingen te Gent (270 plaatsen) en Antwerpen (120 plaatsen) geopend worden en in Paifve wordt een vleugel omgebouwd tot een forensische vleugel (45 plaatsen).

Negen. Men wil de samenwerking met de gemeenschapsoverheden verbeteren. Er is o.m. sprake van een actualisering van de samenwerkingsakkoorden, de afstemming van de beleidsplannen van de gemeenschappen op de Basiswet gevangeniswezen, de start van pilootprojecten inzake detentieplanning en een betere toegang tot de diensten voor geestelijke gezondheidszorg.

Tien. Er worden extra budgettaire middelen vrijgemaakt voor drugpreventie en -behandeling in de gevangenis. Ook worden de interne controles op gedetineerden en bezoekers herbekeken om een ontradingseffect te bewerkstelligen.

Elf. De strafuitvoering ten aanzien van jeugddelinquenten moet gewaarborgd worden. Everberg zal o.m. uitgebreid worden met 74 plaatsen en er is sprake van een nieuw gelijkaardig centrum in Wallonië, goed voor 126 plaatsen. Ook worden aanpassingen aan de wet op de jeugdbescherming gepland.

Twaalf. Men wil de internationale samenwerking versterken zodat overbrenging van gedetineerden vlotter verloopt.

Dertien. Justitie wil een stuwende en ondersteunende rol spelen naar slachtoffers toe o.m. door een campagne rond bemiddeling, de registratie van slachtofferverklaringen in de databank SURTAP en slachtoffers van veroordeelden tot drie jaar en van geïnterneerden te informeren over de strafuitvoeringsmodaliteit die hen aanbelangt. Ook moeten ze beter betrokken worden bij de procedures zoals bepaald door de wet op de jeugdbescherming. De samenwerkingsakkoorden tussen de federale overheid en de gemeenschappen worden herbekeken.

Veertien. Er komt meer aandacht voor de invordering van penale boetes en gerechtskosten en voor de uitvoering van inbeslagname en verbeurdverklaringen.

Vijftien. Om dit alles mogelijk te maken worden er op verschillende terreinen - o.m. de strafuitvoeringsrechtbanken, gevangenissen en justitiehuisen - extra personeel en middelen ingezet.

Hoofdstuk 3.2 van de beleidsnota bevestigt dat de gevangenisstraf een *ultimum remedium* moet zijn, "een maatregel die van toepassing is op zware misdadigers voor wie alternatieve maatregelen niet aangewezen of onmogelijk zijn."⁸ In het licht daarvan wordt de voorlopige hechtenis herbekeken. Er moet een snellere afhandeling komen van strafzaken. De mogelijkheid wordt onderzocht of de politiearrestatie van 24u naar 48u verlengd kan worden. Ook overweegt men een vorm van snelrecht door de raadkamer in minder ernstige zaken en elektronisch toezicht als alternatief voor de voorlopige hechtenis. De vrijheid onder voorwaarden moet verder gestimuleerd worden. Op het vlak van de straftoemeting bekijkt men de mogelijke invoering van strafvorderingsrichtlijnen. Verder wordt de bemiddeling gepromoot en wil men de bemiddeling in

⁸ *Ibid*, 20.

strafzaken nader onderzoeken, mede in relatie tot de wet van 22 juni 2005. Tot slot wil men een coherent beleid ontwikkelen voor de leermaatregel en het subsidiesysteem herzien.

Het Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden bevat een verdere uitwerking van de beleidsnota op het vlak van renovatie en uitbreiding van de gevangenisinfrastructuur. Door bouwfysische gebreken zijn op dit moment 266 cellen onbruikbaar. Meer dan 250 cellen beschikken niet over sanitair. Via een renovatieprogramma wil men verloren cellen recupereren. Het gaat daarbij om de gevangenissen van Sint-Gillis, Vorst, Hoogstraten en Doornik. Door cellen bij te bouwen op bestaande sites (open ruimtes of herbestemming van bestaande constructies) hoopt men 396 extra plaatsen te creëren. Naast de reeds geplande nieuwbouwprojecten - de instellingen voor geïnterneerden in Antwerpen (120 plaatsen) en Gent (270 plaatsen) en de nieuwe gevangenis van Dendermonde (444 plaatsen) - wil men drie extra gevangenissen voorzien in Vlaanderen, Wallonië en Brussel, telkens goed voor 300 plaatsen. Er komt ook een nieuw centrum voor jeugddelinquenten in Achêne (126 plaatsen). Alles opgeteld betekent dit dat tegen 2012 een extra capaciteit van 2522 plaatsen wordt gegeneerd. Voor de nieuwbouw worden alternatieve financieringstechnieken overwogen. Daarnaast worden investeringen gepland in veiligheid en renovatie van de verouderde infrastructuur.

Tot zover de plannen. In het vervolg van deze bijdrage geven we een selectief commentaar. Aangezien de strafuitvoering en meer in het bijzonder capaciteitsuitbreiding heel wat aandacht krijgen in de plannen richten we ons op drie zaken: het herwonnen geloof in de creatie van extra plaatsen als eerste oplossing tegen de overbevolking, de plaats die de verdere implementatie van de Basiswet gevangeniswezen krijgt in het actieplan voor de strafuitvoering en de notie van een geloofwaardige strafuitvoering.⁹

STIJGENDE GEVANGENISPOPULATIE ALS NATUURFENOMEEN

Het zijn barre tijden voor wie een reductionistisch strafbeleid nastreeft. De standaardstudie van de VU Brussel over de determinanten van gevangenispopulaties dateert reeds van 1993 maar heeft nauwelijks aan wetenschappelijke waarde ingeboet. De meer recente penologische literatuur bevestigt de belangrijke les dat het strafbeleid in het algemeen, en de gevangenispopulatie in het bijzonder, keuzes impliceren.¹⁰ Het beleid doet er toe. "Een stijging van de gevangenispopulatie is (...) geen louter 'extern' gegeven dat slechts passief kan ondergaan worden."¹¹ Het gegeven dat ontwikkelingen in de gevangenisbevolking vatbaar zijn voor keuzes betekent ook dat bijbouwen vaak niet de beste - en zeker niet de goedkoopste - oplossing is. Daarenboven werd de ganse idee van de gevangenisstraf als *ultimum remedium* - een zinsnede die de afgelopen jaren met de regelmaat van de klok opduikt in beleidsnota's en ook drie keer in deze

9 In aflevering 118 van *FATIK: Tijdschrift voor Strafbeleid & Gevangeniswezen*, die einde juni 2008 verschijnt, wordt de beleidsnota ook onder de loep genomen en komen nog andere aspecten aan bod in bijdragen van Hans Claus, Freddy Pieters en Peter Pletincx, Karel Van Cauwenberghe, Tom Vander Beken en het Netwerk Samenleving & Detentie.

10 Zie bijvoorbeeld de bijdragen in M. Tonry (ed.), *Crime, Punishment, and Politics in a Comparative Perspective (Crime and Justice: A Review of Research, Volume 36)*, Chicago, The University of Chicago Press, 2007, 673p; voor een discussie van recente ontwikkelingen in de bestaandingsociologie, zie tevens T. Daems, *Making Sense of Penal Change*, Oxford, Oxford University Press, 2008, te verschijnen.

11 K. Beyens, S. Snacken en C. Eliaerts, *Barstende muren. Overbevolkte gevangenissen: omvang, oorzaken en mogelijke oplossingen*, Antwerpen, Kluwer, 1993, 278.

beleidsnota terugkeert - oorspronkelijk verbonden aan de legitimiteitscrisis van de gevangenisstraf. Om uiteenlopende redenen werd de zinvolheid van de vrijheidsberovende straf in het sanctiearsenaal ter discussie gesteld. Stefaan De Clerck deed dit bijvoorbeeld vanuit effectiviteitsoverwegingen en op basis van ethische en politieke gronden. Marc Verwilghen vond dat de opsluiting een *ultimum remedium* moest worden omdat het een sanctie is die heel wat nadelen met zich meebrengt en veel minder geschikt is om te komen tot herstel. Laurette Onkelinx was dan weer van oordeel dat de gevangenisstraf geen adequaat antwoord is op strafbaar gedrag en dat haar gebruik zich moet beperken tot noodzakelijke gevallen.¹²

In deze forumbijdrage kunnen we niet verder ingaan op de vraag in hoeverre dergelijke intenties ook daadwerkelijk een vertaling kregen naar concrete beleidshandelingen¹³, maar één zaak is wel duidelijk: een spaarzame omgang met de vrijheidsberovende straf werd verdedigd vanuit de erkenning dat ze fel aan legitimiteit heeft ingeboet en daardoor geen al te vanzelfsprekend onderdeel kan zijn van een modern sanctiesysteem. De vorige ministers van Justitie waren zeker geen abolitionisten, maar in hun beleidsteksten leken ze wel de idee te onderschrijven dat we ons blijvend moeten afvragen tot op welke hoogte vrijheidsberoving in een klassieke gevangenis een zinvolle en gepaste reactie is op wetsovertredend gedrag.

Ook in de nota van de huidige Minister van Justitie keert de zinsnede *ultimum remedium* verschillende keren terug, maar het voelt toch meer aan als een verplicht nummer-tje dan als een oprecht uitgangspunt voor het beleid en dit om twee redenen. Ten eerste, de scepsis rond de zinvolheid van capaciteitsuitbreiding lijkt helemaal verdwenen. Dit was al duidelijk in het SOS-plan van de CD&V en het rooms-blauwe deelakkoord rond justitie van 16 oktober 2007 waarin het bijbouwen van 1500 cellen als het belangrijkste onderdeel van de oplossing voor de overbevolking werd voorgesteld. De beleidsnota en het Masterplan 2008-2012 hernemen dit. Klassieke kanttekeningen zoals het aanzuigeffect van nieuwe capaciteit, de hoge kostprijs en de vraag of massaal bijbouwen wel een langetermijnoplossing biedt, die we ook in de beleidsnota's van De Clerck, Verwilghen en Onkelinx nog terugvonden, worden ofwel afgewimpeld ofwel blijven ze onvermeld. Meer nog: capaciteitsuitbreiding wordt een *conditio sine qua non* voor alle andere vernieuwingsprojecten binnen Justitie. Zo wordt de (verdere) implementatie van allerhande door het Parlement gestemde wetten uitgesteld totdat de nieuwe capaciteit voorhanden is. Terwijl men strijdvaardig spreekt over 'actie' - en 'master' - plan lijkt de overbevolkingsproblematiek zo'n verlamme kracht uit te oefenen dat niks meer kan tot er meer cellen beschikbaar zijn. Aan het einde van het Masterplan 2008-2012 klinkt het als volgt: "Een geloofwaardige strafuitvoering is onhaalbaar zolang de overbevolking aanhoudt. Een correct parcours voor de alternatieve maatregelen is onhaalbaar zolang de overbevolking aanhoudt. Een correcte implementatie van opleidingsinitiatieven voor penitentiaire beambten is onhaalbaar zolang de overbevolking aanhoudt. Met andere woorden: deze overbevolking is verantwoordelijk voor het falen, ondanks enorm veel goede wil en expertise, van een deel van onze rechtsbedeling."¹⁴

¹² Voor een meer gedetailleerde bespreking van de beleidsnota's Justitie van de laatste twaalf jaar, zie T. Daems, "Van teen tot kop. Beschouwingen bij meer dan een decennium strafbeleid en hervorming van de vrijheidsstraf", in K. Van Cauwenberghe (ed.), *De hervormingen bij politie en justitie: in gespreide dagorde*, Mechelen, Kluwer, 2008, 79-92.

¹³ Zie hiervoor: S. Snacken en K. Beyens, "Tien jaar kwaliteitszorg in de strafuitvoering in België: 'Sire, wij zijn ongerust'...", in K. Van Cauwenberghe (ed.), *De hervormingen bij politie en justitie: in gespreide dagorde*, Mechelen, Kluwer, 2008, 104-108.

¹⁴ Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden, 11.

Ten tweede, de stijging van de gevangenispopulatie wordt als iets louter extern gepresenteerd, als ware het een natuurfenomeen, een internationaal alomtegenwoordig en onoverkomelijk gegeven dat ook België in zijn greep heeft. In het Masterplan 2008-2012 worden cijfers van de Raad van Europa geciteerd die moeten aantonen dat de gevangenisbevolking zal blijven toenemen. Op basis van de bestaande indicatoren, zo wordt gesteld, mogen we de volgende jaren nog 'een beduidende groei' verwachten en de 'stijgingscurve' zal zich sowieso voortzetten.¹⁵ De nieuwe gevangenen moeten de overbevolking en de 'normale groeicurve' opvangen en voorzien tevens in buffercapaciteit.¹⁶ Tijdens het debat over het Masterplan in de Commissie voor de Justitie van de Kamer werd er gesproken van een groeinorm van ongeveer 2%: in 2012 zullen we zo'n 10.200 tot 10.250 gedetineerden moeten huisvesten.¹⁷ Een dergelijke mechanische visie op gevangenispopulaties doet niet enkel onrecht aan de complexe realiteit, maar het ermee gepaard gaande fatalisme druist in tegen het geproclameerde *ultimum remedium*-principe en is daarenboven ook paradoxaal: de maakbaarheid van de gevangenispopulatie was (en is nog steeds) het uitgangspunt van het beheer en de beheersing van de gevangenispopulatie door de uitvoerende macht in dit land. De vele kunstgrepen van de afgelopen jaren (zoals de voorlopige invrijheidstelling, de niet-uitvoering van korte vrijheidsstraffen en het elektronisch toezicht) die ook nu nog uiterst populair zijn (en dit zal nog wel even zo blijven) illustreren hoe maak- en kneedbaar de gevangenispopulatie is. Je kan je natuurlijk, zoals de Minister ook terecht doet, vragen stellen bij de legitimiteit van dergelijke tactieken, maar een dergelijke bevraging doet geen afbreuk aan de vaststelling dat gevangenispopulaties keuzes (of die nu 'goed' of 'slecht' van aard zijn) impliceren en dat dus allerhande (andere) ingrepen mogelijk zijn. De recente geschiedenis van de Belgische strafuitvoeringspraktijk bevestigt in die zin enkel maar de bevindingen uit de wetenschappelijke literatuur.

Daarenboven laten de cijfers van de Raad van Europa toe om een meer genuanceerd beeld te creëren dan het plaatje dat opgehangen wordt door Justitie. In het Masterplan worden 9 van de 46 jurisdicties vermeld waarover cijfers beschikbaar zijn - België (+12,9%), Oostenrijk (+26,9%), Denemarken (+12,6%), Griekenland (+19,3%), Luxemburg (+81%), Nederland (+38,6%), Spanje (+28,2%), Noorwegen (+14,9%) en Frankrijk (+14,3%) - die alle een toename gekend hebben tussen 2000 en 2006. Men laat echter na om cijfers te vermelden van landen die over diezelfde periode een daling kenden - bijvoorbeeld: Tsjechië (-15,2%), Estland (-1,9%), Hongarije (-1,9%), Ierland (-2,8%), Letland (-19,2%), Litouwen (-1,2%), Roemenië (-24,5%), Slowakije (-45,9%), Zwitserland (-11,5%), Turkije (-16,6%). Daarenboven blijkt dat in 21 jurisdicties de gevangenispopulatie lager was in september 2006 dan een jaar eerder - bijvoorbeeld in Frankrijk (-0,3%), Oostenrijk (-1,3%), Finland (-3,3%), Zwitserland (-4,2%), Nederland (-6,7%) en Denemarken (-9,3%). In vier andere jurisdicties was de groei minder dan 1%.¹⁸ Om die reden werd recentelijk in de Nieuwsbrief van de Europese Vereniging voor Criminologie gesteld dat de gevangencijfers in Europa zich stabiliseren.¹⁹ Hoe je de cijfers ook draait of keert, de stelling uit het Masterplan dat België zich - mede op basis van Europese ontwikkelingen - moet voorbereiden op een 'beduidende groei' voor de volgende jaren lijkt op basis van die-

¹⁵ *Ibid*, 5.

¹⁶ *Ibid*, 7.

¹⁷ Commissie voor de Justitie, Integraal Verslag met vertaald beknopt verslag van de toespraken, dinsdag 29-04-2008, voormiddag, *Parl. St. Kamer 2007-2008*, nr. CRIV 52 COM 184, 8.

¹⁸ M.F. Aebi en N. Delgrande, *Council of Europe Annual Penal Statistics - Space I. Survey 2006*, Straatsburg, Raad van Europa, 28-30 (tabel 1.4 en tabel 1.5).

¹⁹ S.C. Proband, "European Prison Populations Stable", *Criminology in Europe: Newsletter of the European Society of Criminology*, 2008, afl. 1, 1,11-14.

zelfde cijfers, vatbaar voor discussie. Het feit dat in 25 van de 46 jurisdicties de gevangenispopulatie op 1 september 2006 lager was of quasi stabiel bleef tegenover één jaar eerder, doorprikt alvast de stelling uit het Masterplan dat stijgende gevangenispopulaties een universeel en onomkeerbaar gegeven zouden zijn.

BASISWET GEVANGENISWEZEN IN DE KOELKAST

Tot twee keer toe wordt de Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden fout vermeld in de plannen van Justitie. In de beleidsnota wordt het luikje over de interne rechtspositie ingeluid met de titel 'Het reglement van de interne rechtspositie van de gedetineerden optimaliseren'.²⁰ In het Masterplan is er sprake van 'een aantal wetten' die goedgekeurd werden over de interne rechtspositie van de gedetineerde.²¹ Voor alle duidelijkheid: het gaat niet om een reglement en er is maar één wet. Deze slordigheden zijn tekenend voor het weinig ambitieuze programma dat Justitie op dit vlak de eerstkomende jaren wil gerealiseerd zien. Men erkent dat er nog maar enkele hoofdstukken van de Basiswet in werking zijn getreden en dat er nog heel wat werk aan de winkel is, maar dit betekent niet dat we deze legislatuur veel vooruitgang mogen verwachten. Het eerste obstakel, dat reeds bij aanvang van de beleidsnota wordt genoemd, is het capaciteitsgebrek: "Sommige wetten die betrekking hebben op de strafuitvoering kunnen niet in werking treden als niet eerst randvoorwaarden, zoals bijvoorbeeld capaciteitsuitbreiding, vervuld zijn."²² In sectie 3.1.6 voegt men daar nog een tweede obstakel aan toe: "De praktijk heeft al aangetoond dat bepaalde punten van de wet moeten worden verfijnd of aangepast aan de reële situatie, en dit vooraleer de andere hoofdstukken in werking treden."²³ De beleidsnota spreekt hierbij over het bijsturen van de tuchtprocedure, de fouille en het gebruik van dwangmiddelen. Kortom: wat nu reeds gerealiseerd is moet herbekeken worden in het licht van 'de reële situatie' en we moeten wachten op de extra cellen die tegen einde 2012 beloofd zijn, alvorens de Basiswet verder geïmplementeerd wordt.

De verontwaardiging over de overbevolking is volledig terecht en hetzelfde geldt voor de (daar deels mee gepaard gaande) leefomstandigheden in heel wat gevangenissen. Het was betekenisvol dat de voorstelling van het Masterplan 2008-2012 gekoppeld werd aan een bezoek aan de gevangenis van Vorst, één van de meest trieste instellingen in het Belgische gevangenispark. Maar die verontwaardiging is selectief en steekt merkwaardigerwijze een stok in de wielen van de Basiswet: de kritiek dat de rechtsstaat stopt aan de poorten van de gevangenissen, die enkele jaren terug nog luid en éénstemmig weerklonk op de meerderheids- en oppositiebanken van het Parlement, lijkt te verstommen. De beleidsnota biedt alvast geen enkel perspectief op een verdere implementatie tijdens deze legislatuur: er is geen stappenplan noch een bepaling van termijnen voor verdere inwerkingtreding. De vraag of er artikelen in werking kunnen treden die geen verdere meerkost vragen of die niet onmiddellijk gerelateerd zijn aan de overbevolkingsproblematiek, wordt evenmin gesteld.

Wie af en toe een voet zet in een gevangenis weet bovendien dat het bestaan en de inhoud van de Basiswet al goed doorgesijpeld zijn naar gedetineerden: leden van Commissies van Toezicht krijgen bijvoorbeeld regelmatig vragen omtrent toegang tot, en

²⁰ Algemene beleidsnota van de minister van Justitie, *Parl. St. Kamer 2007-2008*, nr. 0995/003, 9.

²¹ Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden, 1.

²² Algemene beleidsnota van de minister van Justitie, *Parl. St. Kamer 2007-2008*, nr. 0995/003, 4.

²³ *Ibid.*, 9.

toepassing van, de Basiswet. Dit hoeft niet te verwonderen want het betreft nu eenmaal een wettelijk instrument dat de uitvoering van de vrijheidsstraf op een nieuwe leest wil schoeien. Het valt te verwachten dat het gevoel van machteloosheid en rechteeloosheid binnen de strafinstellingen enkel maar zal groeien. De meeste gedetineerden die nu achter tralies zitten, moeten er niet op rekenen dat er voor het einde van hun straf iets in beweging wordt gezet. Het is in die zin wat pervers dat men Titel II van de Basiswet (met uitzondering van artikel 7) dat betrekking heeft op de basisbeginselen, in werking heeft laten treden, maar dat het tot dusver en ook in de nabije toekomst zonder concreet voorwerp zal blijven.

Men kan zich ook de vraag stellen of Justitie de randvoorwaarden voor een volledige implementatie van de Basiswet, die er vroeg of laat toch zal moeten komen, ingecalculleerd heeft in de huidige bouwplannen. Het feit dat men rekent op een detentiepopulatie van 10.200 à 10.250 gedetineerden in 2012 en streeft naar een capaciteit van 10.680 betekent dat men ook rekening moet houden met de nood aan meer ruimte, infrastructuur en omkadering voor arbeid, opleiding, sport en ontspanning. In de nieuw te bouwen gevangenissen hoeft dit geen probleem te zijn, maar wat met de inbouwplannen op bestaande sites? Enerzijds zullen de nieuwe constructies bestaande ruimte inpalmen die momenteel voor andere doeleinden wordt gebruikt²⁴, anderzijds zullen er binnen de muren van éénzelfde strafinrichting meer gedetineerden gehuisvest worden. De Minister is op de hoogte van het probleem: "Wij moeten (...) respect hebben voor het feit dat ruimte voor recreatie en wandeling in een gevangenis ook aanwezig moeten zijn. Wat wij op sommige sites bijplannen, doen wij zonder het leven in de gevangenis fundamenteel te verstoren of het leven er helemaal onmogelijk te maken."²⁵ Het antwoord getuigt echter niet onmiddellijk van een proactieve aanpak die vooruitloopt op de toekomstige inwerkingtreding van Titel V, hoofdstukken V en VI (rond vorming, vrije tijd en arbeid) van de Basiswet. In de beleidsnota en het Masterplan vinden we er ook nauwelijks iets over terug en dit in tegenstelling tot de vermelding van allerlei beveiligingswerkzaamheden - zoals fysieke beveiliging, elektronische beveiliging, gsm-beveiliging, anti-helikopterbeveiliging (wegens de extreem hoge kost enkel in Brugge, Hasselt, Lantini, Irtre en Andenne) en controle van bezoekers - die bij naam worden genoemd.²⁶

De vraag blijft ook wat de Raad van Europa en de Verenigde Naties zullen vinden van het onbepaalde uitstel van de Basiswet. In het Masterplan wordt terecht gesteld dat de rapporten van de Raad van Europa 'geen opsteker' zijn, daarbij verwijzend naar de bevindingen die door het CPT opgetekend werden naar aanleiding van de bezoeken van 1997, 2001 en 2005.²⁷ Eén van de terugkerende elementen in de antwoorden van de vorige regeringen was een verwijzing naar de voorbereidende werkzaamheden rond de Basiswet (na de bezoeken van 1997 en 2001) en de nakende implementatie van de Basiswet (na het bezoek van 2005). Na het bezoek van 1997 kon de regering bijvoorbeeld verwijzen naar de opdracht die aan prof. Dupont was toegekend en de werkzaamheden

²⁴ In Turnhout wil men een bijkomend blok van 72 eenheden neerzetten op de parking. In Sint-Gillis komt er een nieuw blok tussen de vleugels waar er nu ateliers zijn gevestigd die op dit moment niet gebruikt worden. In Leuven wil men een administratief blok tussen twee vleugels inplanten zodat vleugel B terug beschikbaar wordt. Zie Commissie voor de Justitie, Integraal Verslag met vertaald beknopt verslag van de toespraken, dinsdag 29-04-2008, voormiddag, *Parl. St. Kamer 2007-2008*, nr. CRIV 52 COM 184, 7-8.

²⁵ Commissie voor de Justitie, Integraal Verslag met vertaald beknopt verslag van de toespraken, dinsdag 29-04-2008, voormiddag, *Parl. St. Kamer 2007-2008*, nr. CRIV 52 COM 184, 39.

²⁶ Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden, 8.

²⁷ *Ibid.*, 2.

van de intussen opgerichte Commissie-Basiswet die (volgens het toenmalige tijdschema) tegen oktober 1999 haar verslag moest indienen om allerlei opwerpingen en vragen rond medische aspecten, vertrouwensrelatie tussen gedetineerde en hulpverlener, tuchtregime, veiligheidsmaatregelen en beklagrecht te beantwoorden.²⁸ In antwoord op het CPT-rapport dat totstandkwam na het bezoek in 2001 meldde de toenmalige regering dat het rapport van de Commissie-Basiswet in februari 2000 klaar was - in het bijzonder om vragen rond het tuchtrecht te beantwoorden. Ze drukte ook de hoop uit dat het wetsvoorstel snel wet zou worden bij het aantreden van een nieuw Parlement na de verkiezingen die toen voor de deur stonden en ze verwees naar de Basiswet om haar quota-ontwerp als antwoord op de aanpak van de overbevolking, kracht bij te zetten.²⁹ Toen het rapport over het laatste bezoek van 2005 verscheen was de Basiswet reeds gestemd en kon er verwezen worden naar de gefaseerde implementatie en de installatie van acht werkgroepen. Die verdere implementatie werd ook aangehaald wanneer thema's zoals medisch onderzoek, disciplinaire procedures, strikt regime en veiligheidscellen aan bod kwamen.³⁰

Ook in de rapporten die België voorbereide in naleving van de verplichtingen die volgen uit het VN-Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (1984) keerde de voorbereiding/implementatie van de Basiswet op geregelde tijdstippen terug.³¹ Het CAT had er in 2003, na het initieel rapport van België, overigens op aan gedrongen om het penitentiair recht dringend te moderniseren.³² De Belgische regering zal wel zeer inventief te werk moeten gaan om aan het CPT en het CAT (en wellicht binnenkort ook het VN-subcomité ter voorkoming van foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing³³) uit te leggen waarom de implementatie van de Basiswet gevangeniswezen, die al vele jaren beloofd wordt, nu tot minstens 2012 in de koelkast belandt.

28 Rapport intérimaire du Gouvernement de la Belgique en réponse au rapport du Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) relatif à sa visite en Belgique du 31 août au 12 septembre 1997, CPT/Inf (99) 6, Straatsburg, 31 maart 1999, 36-37, 43, 57, 64, 72, 73, 78. Rapport de suivi du Gouvernement belge en réponse au rapport du Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) relatif à sa visite en Belgique du 31 août au 12 septembre 1997, CPT/Inf (99) 11, Straatsburg, 12 juli 1999, 12.

29 Réponse du Gouvernement de la Belgique au rapport du Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) relatif à sa visite en Belgique du 25 novembre au 7 décembre 2001, CPT/Inf (2003) 32, 2 juli 2003, 39, 42.

30 Réponse du Gouvernement de la Belgique au rapport du Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) relatif à sa visite en Belgique du 18 au 27 avril 2005, CPT/Inf (2006) 40, 21 november 2006, 39, 45-47.

31 Initieel rapport van België. Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, (zonder datum), 13, 54-57, 82; Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing. Tweede periodiek verslag van België, juli 2006, 9, 30, 58, 101-103. Beide rapporten zijn beschikbaar op www.just.fgov.be.

32 Comité tegen Foltering, onderzoek van de Verslagen ingediend door de lidstaten met toepassing van artikel 19 van het verdrag, 30ste zitting, 28 april - 16 mei 2003.

33 Dit is de VN-tegenhanger van het CPT. Op 24 oktober 2005 ondertekende België het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (OPCAT). Zie hierover: A. Hoefmans, "Gevangenisdeuren gaan wereldwijd open met OPCAT", *FATIK: Tijdschrift voor Strafrecht & Gevangeniswezen*, 2007, afl. 115, 19-22. Op dit moment werd het nog niet geratificeerd. In een recent rapport van het Europees Parlement wordt België aangespoord om het OPCAT snel te ratificeren. Zie: European Parliament, Committee on Foreign Affairs, *Report on the Annual Report on Human Rights in the World 2007 and the European Union's policy on the matter (2007/2274(INI))*, 14 april 2008, 15.

Geloofwaardige strafuitvoering is meer dan straffen uitvoeren alleen

Volgens het regeerakkoord van 18 maart 2008 kan een rechtvaardig justitiebeleid "(...) niet zonder een geloofwaardige strafuitvoering, die uitgaat van een duidelijk doel en visie."³⁴ In de beleidsnota wordt gesteld dat men ernaar streeft om de strafuitvoering te 'optimaliseren' zodat ze terug 'doeltreffend en efficiënt' kan worden.³⁵ Na het lezen van de beleidsdocumenten blijft het echter onduidelijk welk doel die 'geloofwaardige strafuitvoering' moet dienen en vanuit welke visie ze wordt gedragen. De omschrijving van geloofwaardige strafuitvoering uit het Masterplan, die we hierboven citeerden, is vooral gericht op het daadwerkelijk uitvoeren van straffen en de strijd tegen de (vermeende)³⁶ straffeloosheid.

Geloofwaardig straffen betekent echter meer dan het louter uitvoeren van de opgelegde straffen. Justitie blijft opmerkelijk stil over wat met de straf(uitvoering) uiteindelijk wordt beoogd. In een ideale wereld haakt een geloofwaardige strafuitvoering in op een gemoderniseerde straftoemeting en een hedendaags strafwetboek, met een duidelijke visie over wat we mogen verwachten van welke straffen en vertrekkende vanuit een kader dat richtinggevend is voor wanneer, hoe en waarom een bepaalde straf de meest geschikte is. In de formateursnota van 22 juli 2007 en ook in het deelakkoord van 16 oktober 2007 was er nog sprake van de modernisering van het strafwetboek: zo beloofde men in het bijzonder te kijken naar het strafmaatsysteem en de straffiërarchie. Hier vinden we niets meer over terug in het regeerakkoord van Leterme I en de beleidsnota van Justitie. Ook de vorige minister Laurette Onkelinx had in haar laatste beleidsnota aangekondigd dat er nood was aan een 'meer globale denkoefening'. Het moment was aangebroken, zo stelde ze toen, "(...) om grondiger na te denken over de bestraffing, over de bestaande straffen en hun gebruik en misschien zelfs over het Strafwetboek als dusdanig."³⁷ Ook hier hebben we niets meer over mogen vernemen. En het derde luik van de Commissie-Holsters, het rapport over de straftoemeting, dateert intussen al van 2003 en bleef sindsdien in de kast liggen.

Het valt te betreuren dat er tijdens deze legislatuur geen poging wordt ondernomen om dit project opnieuw van onder het stof te halen.³⁸ Hoofdstuk 3.2 van de beleidsnota draagt wel de titel 'Naar een juist evenwicht tussen klassieke (vrijheidsberovende) en alternatieve gerechtelijke maatregelen', maar hoe we dit evenwicht juist moeten zien, blijft onduidelijk. Er wordt gesteld dat de gevangenisstraf enkel van toepassing mag zijn op 'zware misdadigers' (*sic*) voor wie alternatieve maatregelen 'niet aangewezen' of 'onmogelijk' zijn. Los van het feit dat men beter een strafrechtelijk neutrale term zoals bijvoorbeeld 'misdrijfpleger' had gebruikt, roept dit heel wat vragen op: Wanneer en

³⁴ Regeerakkoord gesloten door de onderhandelaars van CD&V, MR, PS, Open Vld en cdH, 18 maart 2008, 29.

³⁵ Algemene beleidsnota van de minister van Justitie, *Parl. St. Kamer* 2007-2008, nr. 0995/003, 4.

³⁶ We schrijven 'vermeende' straffeloosheid omdat het fenomeen dat hier aangekaart wordt in de beleidsnota de strafonderbreking is die voorafgaat aan elektronisch toezicht. Een strafonderbreking is echter strikt genomen geen straffeloosheid: de uitvoering van de opgelegde straf wordt enkel uitgesteld en kan, zoals trouwens ook in de beleidsnota wordt aangestipt (en dus indruisend tegen het beeld van straffeloosheid) een 'onwezenlijke ervaring' betekenen die 'als verzwarend wordt gevoeld'. Zie: Algemene beleidsnota van de minister voor de Justitie, *Parl. St. Kamer* 2006-07, nr. 2706/007, 8.

³⁷ *Ibid.*, 48.

³⁸ Zie hierover ook: T. Daems, "Overbevolking oplossen? Oude recepten opdiepen", *De Juristenkrant*, 2008, afl. 166 (26 maart), 13; S. Snacken en K. Beyens, *l.c.*, 116; T. Vander Beken, "Strafuitvoeringsbeleid in 2008: Kurieren am Symptom?", *FATIK: Tijdschrift voor Strafbeeld & Gevangeniswezen*, 2008, afl. 118, te verschijnen.

waarom is een alternatieve maatregel 'niet aangewezen'? Wanneer en waarom is een andere sanctie 'onmogelijk'? Daarenboven zou je kunnen argumenteren dat het aanhangen van de *ultimum remedium*-gedachte zou moeten uitmonden in een pleidooi voor een *onevenwicht*, een positieve discriminatie ten voordele van de andere sancties. Het zoeken naar 'een juist evenwicht' wekt de indruk dat we te maken hebben met gelijkwaardige sancties en verhoudt zich moeilijk met het *ultimum remedium*-principe dat zich eerder beweegt in een veld van inferieure en superieure sancties.

Een strafbeleid dat geloofwaardig wil zijn naar buiten toe zou ook naar binnen toe vertrouwen moeten kweken en schenken. Het is op dit vlak dat de passage over de niet-samendrukbare straf, waarin gesteld wordt dat de strafwet aangepast zal worden zodat de bodemrechter in bepaalde gevallen het minimale gedeelte dat uitgeboet moet worden vastlegt tussen 1/3 en 2/3 van de hoofdstraf, wel een uiterst ongelukkige plek kreeg in de beleidsnota: dit beleidsvoornemen is namelijk ondergebracht in hoofdstuk 3.1.7 dat gericht is op de verbetering van de werking van de strafuitvoeringsrechtbanken. Eigenlijk klinkt het als een motie van wantrouwen naar de nieuwe rechtbanken toe.³⁹ Verder is er het blijvende gebrek aan ondersteuning van de Commissies van Toezicht, toch één van de stokpaardjes van het vernieuwde gevangenisbeleid en een hoofdbekommernis van internationale en Europese organisaties die onafhankelijk toezicht hoog in het vaandel dragen. Reeds in haar jaarverslag van 2005 kaartte de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen dit aan: "Er wordt teveel vrijwilligheid verwacht wat heel wat druk legt op de commissies. In verschillende jaarverslagen werd gesproken over een te beperkte opvolging van klachten en van verzuchtingen vanwege de commissies door het kabinet van de minister; over een gebrek aan werkingsmiddelen, over een gebrek aan wettelijke mogelijkheden en over een gebrek aan mankracht en aan impact. Daar de werkingsmiddelen zo goed als onbestaande zijn, functioneren de commissies slechts dankzij het idealisme en de vrijwillige inzet van de leden."⁴⁰ Sindsdien is er weinig veranderd. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat intussen blijkt dat sommige Commissies moeite hebben om leden te werven en dat andere op dit moment zelfs niet operationeel zouden zijn. Qua financiële honorering zijn de plaatsvervangende assessoren bij de strafuitvoeringsrechtbanken ietsje beter af, maar ook hun vergoeding van 4,5 euro bruto⁴¹ is niet bepaald bevorderlijk voor de professionalisering én geloofwaardigheid van de strafuitvoering in dit land.

Tot slot is het misschien niet slecht om nog een kanttekening te plaatsen bij de wijze waarop men de laatste tijd met bewondering naar de Nederlandse gevangenis situatie kijkt. De Nederlandse gevangenisboten zijn hier niet welkom, maar de wijze waarop onze noorderburen hun gevangenis park hebben uitgebouwd, dwingt schijnbaar respect af. In het Masterplan wordt de stelling dat meer gevangenis capaciteit leidt tot meer gedetineerden als volgt weerlegd: "Het beste tegenvoorbeeld is Nederland dat een grootscheepse capaciteitsuitbreiding doorvoerde en vandaag 20% van z'n cellen op overschot heeft."⁴² Men laat daarbij na te vermelden dat er wél een verveelvoudiging was van de detentiepopulatie; dat de 'cellenexplosie' een immense hap uit de begroting neemt; en dat die kwantitatieve uitbreiding niet tot een kwalitatieve verbetering van

39 Zie hierover: F. Pieters en P. Pletincx, "De beleidsverklaring van de Minister van Justitie Jo Van deuren en de strafuitvoeringsrechtbanken", *FATIK: Tijdschrift voor Strafbeleid & Gevangeniswezen*, 2008, afl. 118, te verschijnen; T. Vander Beken, *l.c.*, te verschijnen.

40 Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen, *Jaarrapport 2005*, Brussel, 50.

41 Zie hierover: F. Pieters, "The sound of the men (and women) working on the chain gang", *FATIK: Tijdschrift voor Strafbeleid & Gevangeniswezen*, 2008, afl. 118, te verschijnen.

42 Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden, 10.

de detentie heeft geleid.⁴³ Vooral dat laatste element is belangrijk omdat de plannen van Justitie in grote mate gestoeld zijn op de vooronderstelling dat een verhoging van de capaciteit ook tot een humanisering van het detentiesysteem zal leiden, dat de gevangenisinfrastructuur in België "(...) qua capaciteit, organisatie en inrichting aan de eisen voldoet van een democratisch land aan het begin van de 21ste eeuw."⁴⁴ De keuze voor een detentiepopulatie van meer dan 10.000 gedetineerden zal een belangrijke weerslag hebben op de begroting die verder gaat dan de moeilijke zoektocht naar de nodige euro's om de onmiddellijke bouwplannen tegen 2012 te realiseren: toekomstige generaties zullen jaarlijks een belangrijke meerkost in onderhoud en eventuele huur van gebouwen die via PPS tot stand komen⁴⁵, mogen ophoesten. Ook in Nederland valt het manna trouwens niet zomaar uit de hemel: de afgelopen jaren heeft men er diepgrijpende bezuinigingen doorgevoerd die vooral een negatieve impact hebben gehad op de kwaliteit van de strafuitvoering en een versobering van de dagprogramma's aldaar.⁴⁶

BESLUIT

Sinds de laatste Parlementsverkiezingen werken we in dit land met almaar korter wordende deadlines en dus is de kans reëel dat bij het verschijnen van dit nummer van *Panopticon* (of kort daarna) deze forumbijdrage al naar de prullenmand kan worden verwezen. Niettemin staan sommige van de punten die we aangehaald hebben, deels los van de concrete beleidsplannen die nu ter tafel liggen. Het lijkt er immers op dat er in toenemende mate afgestapt wordt van een aantal basisprincipes - zoals de gevangenisstraf als *ultimum remedium* - en dat de verontwaardiging over het gegeven dat de strafuitvoering in dit land lange tijd wettelijk niet geregeld was, lijkt weg te ebbten. De vaststelling dat de verdere implementatie van de Basiswet voor onbepaalde duur wordt uitgesteld; dat de verdere inwerkingtreding van de wet op de externe rechtspositie (voorlopig) verdaagd is tot 2013; dat de wet op de terbeschikkingstelling tot 2009, uiterlijk 2010 (voorlopig althans) een louter papieren bestaan leidt; en dat er niet gesproken wordt over de nieuwe interneringswet, is toch wel verontrustend. Dit neemt niet weg dat er ook positieve aspecten zijn in de plannen van Justitie: het renovatieprogramma voor de aftandse instellingen valt enkel maar toe te juichen; de intentie om te werken aan een uniform subsidiesysteem voor de werkstraf en de leermaatregel is zondermeer positief; en dit geldt ook voor de aandacht voor de internering, de drugsproblematiek in de gevangenissen, de hervormingen van het elektronisch toezicht en de geplande initiatieven rond bemiddeling. Vanuit Vlaamse hoek werd intussen ook al

43 Voor meer details over opsluiting in Nederland, zie L.M. Moerings en M.P.C. Scheepmaker (eds.), *Detentieregiems*, Justitiële Verkenningen, 2007, afl. 4; M. Boone en M. Moerings (eds.), *Dutch Prisons*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2007, 318p.

44 Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden, 2.

45 Over die PPS-formule lieten sommige Kamerleden uit de oppositie zich zeer sceptisch uit, mede in het licht van de ervaringen met de Justitiepaleizen van Antwerpen en Gent die volgens een gelijkaardige financieringswijze gerealiseerd werden, en waarbij de kosten uit de pan swingden, zie: Commissie voor de Justitie, Integraal Verslag met vertaald beknopt verslag van de toespraken, dinsdag 29-04-2008, voormiddag, *Parl. St. Kamer 2007-2008*, nr. CRIV 52 COM 184, 17-18, 21-22.

46 Zie hierover: C. Kelk, "Het gevangeniswezen in zwaar weer", *Delikt & Delinkwent*, 2006, afl. 2, 101-110; L. Robert, "Poreuze muren. Normalisering van de gevangenis in de vloeibare moderniteit", in T. Daems en L. Robert (eds.), *Zygmunt Bauman. De schaduwzijde van de vloeibare moderniteit*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2007, 125-126.

een positief signaal uitgestuurd door het Strategisch Plan verder te implementeren.⁴⁷ Het is dus niet allemaal kommer en kwel in het Belgische strafwereldje. Met betrekking tot de plannen van Justitie rond de toekomst van de strafuitvoering valt echter te vrezen dat de baksteen in de maag - eerder vroeger dan later - zal leiden tot steengruis in de nieren.

⁴⁷ Minister Vanackere realiseert Vlaamse hulp- en dienstverlening in alle gevangenissen', Persmededeling 22 mei 2008.